

**NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
RENÉSZETTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA**

DOKTORI (PHD) ÉRTEKEZÉS SZERZŐI ISMERTETŐJE

IVANICS ZSÓFIA

**A FOGVATARTOTTI MUNKÁLTATÁS SZEREPE A BÜNTETÉS-
VÉGREHAJTÁSBAN ÉS A TÁGABB TÁRSADALMI
VISZONYRENDSZERBEN**

Témavezető:

Prof. Dr. Kerezsi Klára

BUDAPEST, 2022

Tartalomjegyzék

A dolgozat tárgya és célkitűzései, a tudományos probléma megfogalmazása	3
Kutatási kérdések és hipotézisek	3
A kutatás elméleti és módszertani keretei.....	4
Az értekezés felépítése.....	7
Az értekezés új tudományos eredményei és fontosabb következtetései	8
Ajánlások és a gyakorlati felhasználhatóság lehetséges irányai	18
A szerző kutatási témához kapcsolódó publikációs listája	21
A szerző tudományos-szakmai életrajza	23

A dolgozat tárgya és célkitűzései, a tudományos probléma megfogalmazása

Doktori kutatásom középpontjában a magyar büntetés-végrehajtás keretében megvalósult fogvatartotti munkáltatási rendszerek szerepének és célrendszerének történeti és jelenkori vizsgálata áll.

A fogvatartotti munkáltatási rendszerek céljaihoz, valamint működtetéséhez kapcsolódó kérdések és dilemmák már a modern börtönök megjelenésének időszakában felbukkantak, ezek megválaszolása és feloldása azonban mind a mai napig bőven szolgáltat kihívásokat, úgy a gyakorlati szakemberek, mint a tudományos kutatók számára. A büntetés-végrehajtási intézetekben zajló munkáltatás ugyanis jellemzően két, a gyakorlatban nehezen összeegyeztethető szempontra épül: egyrészt a fogvatartottak társadalomba való visszailleszkedésének elősegítésére – más néven a reintegrációs és korrekciós törekvésekre – másrészt pedig a fogvatartottak munkaerejének gazdaságos hasznosítására. Történeti példák igazolják, hogy a fogvatartotti munkáltatás szerepét a célok tekintetében különböző korszakokban eltérő hangsúlyok jellemezték, az egyes célok pedig igen gyakran kerültek egymással ellentmondásba.

Doktori kutatásom során arra kerestem a választ, hogy a fogvatartotti munkáltatás hazai történetében és jelenlegi struktúrájában hogyan viszonyul egymáshoz, hogyan képes együttesen működni a fogvatartotti munkáltatás két, jellemzően nehezen összeegyeztethetőnek gondolt funkciója, a gazdasági haszonszerzés és gazdaságossági szempont, valamint a reintegrációs célkitűzés? A dolgozat központi célja, hogy a fogvatartotti munkáltatás működését és célrendszerét vizsgáló elméleti és empirikus munkákra támaszkodva, történeti példákat felhasználva a vizsgált területet annak társadalmi beágyazottságával együtt, a munkáltatási rendszerek működésére és működtetésére ható különböző gazdasági-társadalmi hatások fényében vizsgálja, szempontokat szolgáltatva ezáltal a fogvatartotti munkáltatási rendszerek jövőbeni elemzéséhez, nem utolsósorban pedig a lehetséges szakpolitikai irányvonalak újragondolásához.

Kutatási kérdések és hipotézisek

A vizsgálat főbb irányait, illetve a dolgozat súlypontjait és felépítését az alábbi kutatási kérdések és kapcsolódó hipotézisek határozták meg:

Kutatási kérdés 1: Miként ragadható meg a fogvatartotti munkáltatás szerepe a büntetés-végrehajtás hazai történetében és jelenlegi struktúrájában? Hogyan viszonyul

egymáshoz a fogvatartotti munkáltatás két, jellemzően nehezen összeegyeztethetőnek gondolt funkciója: a börtönök minél gazdaságosabb működtetéséhez, illetve a fogvatartottak társadalomba való visszatérésének elősegítéséhez kötődő célja?

- a. Mit jelent, mit képvisel a börtönben végzett munka vállalati, intézeti és főként fogvatartotti szempontból?
- b. Kik a munkáltatási rendszer működésében és működtetésében részt vevő szereplők? Melyek az egyes szereplők érdekei, ezek hogyan érvényesülnek?

***Hipotézis 1:** A büntetés-végrehajtás hazai történetét és jelenlegi struktúráját alapvetően a fogvatartotti munkáltatáshoz kapcsolódó célrendszer elemeinek konfliktusos viszonya jellemzi, ahol a klasszikusan szervezeti kérdésekként felmerülő dilemmák és érdekellentétek valójában strukturális gyökerekkel bírnak.*

Kutatási kérdés 2: Miben áll a fogvatartotti munkáltatás jelenlegi rendszerének gazdasági sikere, mennyiben tekinthető újszerűnek a jelenlegi működési forma szervezeti koncepciója?

***Hipotézis 2:** A hazai büntetés-végrehajtás történetében a fogvatartotti munkáltatás jelenlegi szervezeti rendszerének koncepciója újszerű megoldásnak tekinthető, ami mindenekelőtt az erőteljes állami szerepvállaláshoz kötődik.*

A kutatás elméleti és módszertani keretei

Az értekezés keretében a fogvatartotti munkáltatást elsősorban a börtön társadalmi kontrollban betöltött szerepén keresztül értelmeztem és mindenekelőtt azokra a kritikai kriminológiai hagyományokhoz köthető strukturalista megközelítésekre támaszkodtam, amelyek a börtön társadalmi funkciójának vizsgálata révén a fogvatartotti munkáltatási rendszerek kialakulása és működése tekintetében a tágabb gazdasági-társadalmi összefüggésekre irányítják a figyelmet. Számos büntetéstanai munka kiindulópontját szolgáltatja az az alapgondolat, miszerint a szabadságvesztés büntetés eredendően nem a büntetőjogi gondolkodás vagy épp a büntetés-végrehajtási gyakorlat humanizálódásának eredményeként, de még csak nem is a bűnözés változó volumenére és szerkezetére reagáló intézményként, hanem sokkal inkább a társadalmi kontroll kapitalista termelési móddal összefüggő elemeként vált elterjedtté. A büntetési gyakorlatok ezen magyarázatai a gazdasági-társadalmi rendszerek és a büntetési gyakorlatok strukturális összefüggéseire fókuszálnak, vagyis azt vallják, hogy a büntetési formákat történeti-társadalomtudományi reflexióval érdemes szemlélni. A dolgozat elméleti

megközelítésének alapját ebből fakadóan az a gondolat szolgáltatja, miszerint az adott korszakokban működő munkáltatási rendszerek céljainak, illetve a célok egymáshoz való viszonyának magyarázatát nem pusztán a szervezeti szinten kialakított irányvonalak és intézményi szintű mozgások, hanem ezeken keresztül, a gazdasági ciklusok, a strukturális lehetőséges és kényszerek, valamint a különböző állami politikák fényében kell megragadnunk. A fogvatartotti munkáltatás célrendszere és működés módja ugyanis aligha értelmezhető a tágabb gazdasági, társadalmi kontextus, így egyebek mellett a gazdaságpolitika, a kriminálpolitika vagy éppen a foglalkoztatáspolitika figyelembevételével nélkül. Az említett megközelítések gondolati ívére építve a fogvatartotti munkáltatást alapvetően történeti perspektívából vizsgáltam, célrendszerének és strukturális dilemmáinak kérdéseit az elzárás és munkáltatás intézményi keretek között történő 16. századi összekapcsolódásának kezdetétől tárgyaltam.

Módszertani vonatkozásban doktori kutatásom során, a fogvatartotti munkáltatás vizsgálata vonatkozásában leginkább kvalitatív módszerekre, azon belül pedig a forrás- és dokumentumelemzés, valamint az interjúk módszertan eszköztárára támaszkodtam.

A dolgozat történeti elemzése négy meghatározó korszakot ölel fel a magyar börtönügyi történetéből. Egyrészt feldolgozza a modern büntetés-végrehajtás létrejöttét megelőző évtizedeket, másrészt pedig három olyan kulcsfontosságú időszakban vizsgálja a fogvatartotti munkáltatás rendszerét, amely időszakokat a modern értelemben vett magyar börtönügy történetében egy-egy jelentős strukturális átalakulás keretez. Minden vizsgált időszakban kiemelt szempontnak tekintetem a korabeli börtönügyi szakmai diskurzus fogvatartotti munkáltatást is érintő vonulatának egyfajta rekonstruálását, valamint a fogvatartotti munkáltatási rendszer tényleges működésének, adatokra, jogszabályokra, döntéselőkészítő anyagokra támaszkodó elemzését. Az 1867 és 1941 közötti időszakra vonatkozóan adatbázisba rendeztem a fogvatartotti munkáltatás könyvtári állományokban és online adatbázisokban elérhető szakirodalmi forrásait, továbbá kvalitatív dokumentumelemzés keretében vizsgáltam a korszak országgyűlési naplóinak fogvatartotti munkáltatást érintő részleteit. A fogvatartotti munkáltatás rendszerének államszocialista korszakra, illetve a rendszerváltás időszakára eső vizsgálata tekintetében a korabeli szakmai diskurzus megismerése céljából elkészítettem a Börtönügyi Szemle, illetve a folyóirat elődjének számító Módszertani Füzetek teljeskörű repozitóriumát, külön adatbázisba gyűjtve az 1982 és 2020 között megjelent fogvatartotti munkáltatást érintő tanulmányokat. Mindemellett pedig felmértem és feldolgoztam a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Könyvtárának a kutatási témához kapcsolódó forrásait.

A BvOP könyvtári gyűjtemény feltérképezésének legfontosabb hozadéka, hogy sikerült számos olyan forrást fellelni, amelyek eredetileg belső felhasználásra készültek és más gyűjteményekben nem megtalálhatók. A történeti elemzés során feldolgozott források körét összefoglaló jelleggel, a vizsgált periódusok szerinti bontásban az alábbi táblázat foglalja össze:

A KUTATÁS ALAPJÁUL SZOLGÁLÓ TÖRTÉNETI EMPÍRIA FORRÁSAI			
1796-1843	1867-1905	1918-1941	1978-1994
korabeli börtönügyi szakirodalom	korabeli börtönügyi szakirodalom	korabeli börtönügyi szakirodalom	korabeli börtönügyi szakirodalom
jogszabályok/tervezetek	jogszabályok	jogszabályok	jogszabályok
Vajna Károly (1906) gyűjtésében szereplő történeti források	országgyűlési jegyzőkönyvek	országgyűlési jegyzőkönyvek	szakpolitikai anyagok, háttérdokumentumok
	Megyeri István (1905) gyűjtésében szereplő történeti források	állami költségvetések, zárszámadások	büntetés-végrehajtási szervezet évkönyvei

A fogvatartotti munkáltatás rendszerváltást követő rendszereinek vizsgálata során a Börtönügyi Szemle korábbiakban már említett repozitóriumának vonatkozó tanulmányain és riportjain túl a büntetés-végrehajtási szervezet évkönyveire és egyéb, nyilvánosan elérhető kiadványaira támaszkodtam, a fogvatartotti munkáltatás 2010 utáni rendszerének vizsgálatát pedig elsősorban személyi állományi körben végzett félig-strukturált interjúk, illetve fogvatartotti fókuszcsoporthoz elemzésére építettem. A vizsgálat során összesen 67 személyi állományi körben végzett egyéni szakértői interjút, továbbá 21 fogvatartottakkal készült fókuszcsoporthoz interjút elemeztem. Az elemzés során feldolgozott források körét összefoglaló jelleggel az alábbi táblázat tartalmazza:

A KUTATÁS ALAPJÁUL SZOLGÁLÓ KORTÁRS EMPÍRIA FORRÁSAI
2010-2022
börtönügyi szakirodalom
jogszabályok
büntetés-végrehajtási szervezet évkönyvei
büntetés-végrehajtási szervezet egyéb kiadványai

Gazdaság társaságok éves beszámolóí
félig strukturált interjúk

Az értekezés felépítése

A dolgozat I. fejezetében a kutatás célkitűzéseinek, kutatási kérdéseinek és hipotéziseinek ismertetésén túl bemutatom a kutatás tudományterületi (rendészettudomány, kriminológiai, pönológiai és kriminálpolitikai) kapcsolódási pontjait. A bevezetést követő II. fejezetben a dolgozat elméleti és konceptuális kereteit foglalom össze. Rövid áttekintés keretében vázolom a fogvatartotti munkáltatást érintő szakirodalom fontosabb irányvonalait és hivatkozási pontjait, majd rátérek a dolgozat analitikus keretét adó elméletek részletes tárgyalására. A II. fejezet a szabadságvesztés-büntetés történeti gyökereitől indulva, elsősorban kritikai kriminológiai megközelítésekre támaszkodva bontja ki a börtön társadalmi kontrollban betöltött szerepét, azon belül pedig a fogvatartotti munkáltatás jelentőségét, célrendszerét és strukturális dilemmáit.

A III. fejezetben a dolgozat módszertani megközelítését, illetve az empirikus kutatás során használt forrásokat mutatom be, illetve ismertetem a forrásgyűjtés- és feldolgozás menetét, fontosabb szempontjait. A III. fejezet első részében röviden kitérek a börtönkutatás klasszikus nehézségeire és korlátaira, érintve a saját kutatás során tapasztalt kihívásokat is. A fejezet fennmaradó részében a történeti és kortárs elemzést magába foglaló (V. és VI. fejezetek) forrásait, valamint az elemzés menetét, háttérét mutatom be.

A IV. fejezet célja, hogy némi betekintést nyújtson a fogvatartotti munkáltatás szabályozási kereteibe, megszervezésének és működtetésének kortárs gyakorlataiba, elegendő háttérinformációt nyújtva ezáltal a fogvatartotti munkáltatás hazai rendszerének későbbi elemzéséhez. A kitekintés keretében egyrészt a fogvatartotti munkáltatás alapjogi vonatkozásait tárgyalom a kapcsolódó nemzetközi egyezmények és irányelvek tükrében, másrészt pedig a fogvatartotti munkáltatás európai gyakorlatait járom körül a legfontosabb működési és szervezeti jellemzők mentén.

Az V. és a VI. fejezetek a fogvatartotti munkáltatás hazai rendszereinek vizsgálatát foglalják magukba. Az V. fejezet négy történeti korszakot ölel fel a magyar börtönügyi történetéből. Egyrészt – az elméleti fejezet analitikus megközelítésével összhangban – feldolgozza a modern büntetés-végrehajtás létrejöttét megelőző évtizedek fejleményeit és a fogvatartotti munkáltatás korai gyakorlatait, másrészt pedig három további korszakban vizsgálja a

fogvatartotti munkáltatás helyzetét a modern hazai börtönügy történetében: a kiegyezést követő korszakban (1867-1905), a két világháború között időszakban (1918-1941), valamint a rendszerváltást övező évtizedekben (1978-1994). A VI. fejezet középpontjában a fogvatartotti munkáltatás 2010 utáni rendszerének vizsgálata áll. A fogvatartotti munkáltatás hazai rendszereinek elemzése céljából kiválasztott időszakok közös nevezője, hogy a fogvatartotti munkáltatás tekintetében a V-VI. fejezetekben vizsgált mindegyik korszakot egy-egy jelentős strukturális átalakulás övez:

- A kiegyezést követő korszakban (1867-1905): Az állami kezelésbe vétele célkitűzése és részleges megvalósítása
- A két világháború között időszakban (1918-1941): A fogvatartotti munkáltatás háború utáni újjászervezése és szerkezetváltása
- A rendszerváltást övező évtizedekben (1978-1994): A tervgazdaság állami vállalatainak útkeresése a piaci viszonyok között
- A 2010 utáni időszak (2010-2022): A központi ellátás rendszerének kialakítása és a teljes körű foglalkoztatás vezérelve

Az egyes korszakokat feldolgozó fejezetek mindegyike hasonló szerkezetet követ. A fejezetek első része a kiválasztott korszakok között eltelt évek, évtizedek börtönügyi fejleményeit foglalja össze, adott esetben a fogvatartotti munkáltatást érintő vonatkozásokat is ismertetve. A fejezetek második része a vizsgált korszakra nézve mutatja be a fogvatartotti munkáltatás működési kereteit és sajátosságait, míg a harmadik részek az adott időszak fogvatartotti munkáltatási rendszereire jellemző strukturális dilemmákat a munkáltatáshoz klasszikusan társuló gazdaságossági, illetve a fogvatartottak társadalomba való visszatérésének támogatásához kapcsolódó célzat mentén mutatják be.

A dolgozat mindezek után egy összefoglaló fejezettel zárul. A VII. fejezet ismerteti a kutatás főbb megállapításait és következtetéseit, továbbá ez a fejezet foglalja össze az értekezés új tudományos eredményeit, továbbá tartalmazza a kutatási kérdésekhez és hipotézisekhez való visszacsatolást és a kutatási eredmények gyakorlati felhasználhatóságának lehetséges irányait.

Az értekezés új tudományos eredményei és fontosabb következtetései

A kutatás során az alábbi elemekből álló, új tudományos eredményeket magába foglaló kutatómunkát végeztem el:

1. A fogvatartotti munkáltatás vizsgálatának tudományterületi elhelyezése vonatkozásában

integráltam a rendészettudományi perspektívát és a kapcsolódó társtudományok, így a kriminológia, a pönológia és a kriminálpolitikai megközelítéseit.

2. **Feltártam** és rendszerbe foglaltam a fogvatartotti munkáltatást érintő **szakirodalom fontosabb irányvonalait és hivatkozási pontjait.**
3. Nemzetközi egyezmények és irányelvek alapján **rendszereztem és elemeztem a fogvatartotti munkáltatás alapjogi vonatkozásait.**
4. A börtöntörténet **strukturalista** megközelítéseire és **kritikai** kriminológiai elméletekre építve összegeztem egy olyan **elméleti megközelítést, amely hazai viszonylatban a fogvatartotti munkáltatás újszerű vizsgálatát tette lehetővé.**
5. Elvégeztem a magyarországi fogvatartotti munkáltatás strukturalista, történeti és kortárs folyamatokat egyaránt feldolgozó elemzését. Ennek keretében:

5.1. **Adatbázisba** rendeztem a fogvatartotti munkáltatásra vonatkozó könyvári állományokban és elektronikus adatbázisokban elérhető 1945 előtti **szakirodalmi forrásokat**

5.2. Szisztematikus **elemzés** keretében dolgoztam fel az 1867 és 1941 közötti **országgyűlési jegyzőkönyvek** fogvatartotti munkáltatást érintő részleteit.

5.3. **Szakpolitikai háttérdokumentok**, szakirodalmi és jogszabályi források, valamint saját kutatómunka keretében végzett interjú vizsgálat alapján elemeztem a fogvatartotti munkáltatás rendszerváltást megelőző és jelenkori folyamatait.

6. Az elméleti-történeti keretrendszerre és az elvégzett **empirikus vizsgálatra építve hosszú időtávon elemeztem a fogvatartotti munkáltatás konfliktusos célrendszerét, a gazdaságossági és reintegrációs célzat viszonyával összefüggő strukturális dilemmákat. Ezenkívül igazoltam, hogy a két célzat viszonyában rejlő inherens konfliktust.**

A korábban bemutatott kutatási kérdések és hipotézisek vizsgálatát **két meghatározó alappillérre** építve végeztem el. Egyrészt a vonatkozó szakirodalom feldolgozása alapozva elméleti-történeti szempontból tártam fel a vizsgált területet, ezen belül pedig a börtön történetének strukturalista narratívái alapján alakítottam ki azt az elemzési

megközelítést, amely a fogvatartotti munkáltatás szerepének és célrendszerének elemzését a dolgozat hátralevő részében meghatározta. Ilyen értelemben a dolgozat egyik nélkülözhetetlen alappillére a **fogvatartotti munkáltatás elméleti-történeti keretezése** szolgáltatja a feldolgozott szakirodalom alapján (II. fejezet). A dolgozat másik meghatározó alappillére az a kvalitatív módszertannal dolgozó – elsődleges és másodlagos, történeti forrásokot egyaránt mozgósító – **empirikus kutatás, amelynek keretében a fogvatartotti munkáltatás hazai történetét és jelenlegi struktúráját dolgoztam fel**: 4 történeti korszakot, valamint a kortárs folyamatokat vizsgálva (V-VI. fejezet). A következőkben a dolgozat fontosabb megállapításait és következtetéseit a kutatás két alpillére mentén haladva foglalom össze.

A fogvatartotti munkáltatás elméleti-történeti keretének tézisei (II. fejezet)

- A fogvatartotti munkáltatás célja, szerepe, működése és intézményrendszere a kezdetektől fogva elválaszthatatlan a szabadságvesztés-büntetés társadalmi funkciójától, valamint a börtön belső ellentmondásaitól. Ebből fakadóan a fogvatartotti munkáltatás vizsgálatát szükségszerűen a szabadságvesztés-büntetés színre lépésének és domináns büntetési nemmé válásának, valamint **a börtön létrejöttének történeti és büntetéselméleti kontextusában kell lehorgonyozni.**
- A **szabadságvesztés-büntetés** eredendően nem a büntetőjogi gondolkodás vagy épp a büntetés-végrehajtási gyakorlat humanizálódásának eredményeként, de még csak nem is a bűnözés változó volumenére és szerkezetére reagáló intézményként, hanem sokkal inkább **a társadalmi kontroll kapitalista termelési móddal összefüggő elemeként, az elzárás gazdasági és normatív funkciókat egyaránt hordozó intézményeként vált elterjedtté.** A büntetési rendszerek és gyakorlatok tehát – beleértve a fogvatartotti munkáltatás különböző gyakorlatait – szervesen kapcsolódnak az uralkodó gazdaság- és osztályviszonyokhoz, valamint a hatalomgyakorlás és társadalmi kontroll egyéb intézményeihez.
- A 16. század második felében a büntetési gyakorlatban és a deviáns társadalmi csoportok állami kontrolljában újra megjelent a **munkakényszer** eleme. Az újonnan megjelenő munkajellegű büntetések között fontos szerephez jutott a bebörtönzésnek az az új formája, amely az elzárást munkakényszerrel kombinálta. A javító- és fenytőház volt az az intézményi újítás, amely leginkább tükrözte a büntetési gyakorlatok átalakulásának új irányát, egyúttal előrevetítette a **modern börtönrendszerek** ma is meghatározó célrendszerét, ami **a szabadságtól való megfosztást, mint büntetést**

munkakötelezettséggel és javítási, nevelési törekvéssel párosítja. A munka a javító- és fenyítőházak esetében nem egyszerűen csak büntetesként, hanem **a társadalmi kontrollfunkció érvényesítésének szükségszerű elemeként, nevelő és fegyelmező eszközként értelmezendő,** ilyen értelemben szoros összefüggésben áll a kapitalizálódó társadalmak új típusú kontrollfunkcióinak kiépülésével.

- A fogvatartottak szervezett **munkáltatása** a szabadságvesztés-büntetés lényegi eleme, amely a kezdetektől fogva a büntetés-végrehajtás ma ismert célrendszerét szolgáló eszközként működik. A munkáltatás nem a büntetés maga, hanem olyan eleme a modern a büntetés-végrehajtásnak, amely egyszerre jelenik meg **célként és eszközként.**
- A büntetés-végrehajtási intézetekben zajló munkáltatás **jellemzően két, a gyakorlatban nehezen összeegyeztethető szempontra épül:** egyrészt a fogvatartottak társadalomba való visszailleszkedésének elősegítésére és az ehhez társuló korrekcionista törekvésekre, másrészt pedig a fogvatartottak munkaerejének gazdaságos hasznosítására. E két klasszikus célt a **kezdetektől fogva konfliktusos viszony jellemzi,** amely számos szervezeti ellentmondás formájában érhető tetten, például:
 - a nyereséges foglalkoztatás és a teljes körű foglalkoztatás ellentmondása
 - a termelési profilok útfüggősége és a piaci viszonyokhoz való alkalmazkodás ellentmondása;
 - a korszerű technológia alkalmazásának és a kézműipari tevékenység folytatásának ellentmondása;
 - a külső piaci szereplőkhöz fűződő kapcsolatok kihívásai, a bér munka és a saját belső termelés viszonya a büntetés-végrehajtási gazdálkodásban;
 - a munkakötelezettség és a munkához való jog viszonya;
 - a munkáltatás és a biztonság összeegyeztetésének feszültsége;
 - a munkáltatás és az oktatás, képzés, kézségfejlesztés viszonya;
 - az önellátás és az öfenntartás problematikája kihívásai

Az értekezés központi állítása, hogy ezek az ellentmondások jellemzően a kettős célrendszer feszültségéből fakadnak és alapvetően az alábbi három strukturális dilemmához kötődnek:

- i. a **kényszer** fogvatartotti munkáltatáshoz kapcsolódó szerepe, illetve a munka **jogként, avagy kötelezettségként** való megközelítésének feszültsége
- ii. a munkalehetőségek biztosításának, a **munkaformák** meghatározásának, illetve a szervezeti-működési és gazdálkodási keretek kialakításának kihívásai,

- iii. a fogvatartottak **jogi státuszának**, jutalmazásának és javadalmazásának kérdései

A fogvatartotti munkáltatás hazai rendszereit érintő empirikus vizsgálat tézisei (V-VI. fejezet)

Elzárás és munkáltatás a modern büntetés-végrehajtás előtti időkben (1796-1843)

- A 19. század eleji Magyarországon a büntető jogalkotás egyre nagyobb szerepet szánt a szabadságvesztés-büntetésnek, az ehhez szükséges büntetés-végrehajtási intézményrendszer kialakítását, működtetését és finanszírozását azonban sem a központi osztrák kormányzat, sem a vármegyék nem kívánták magukra vállalni. Ekkoriban nincs még egységes börtönrendszer, a fogvatartottak munkáltatásának korai gyakorlatai az **elzárás és munkáltatás összefonódásának kísérleti terepein** érhetőek tetten.
- Mind a **szempci fenyítőház**, mind pedig a korabeli tömlöcök mellett kialakított rabdolgoztató házak fontos előzményét képezték a szabadságvesztés-büntetés és a munkáltatás intézményi keretek között történő hazai összekapcsolódásának. A holland mintára létrehozott első és egyetlen fenyítőház egy, a javítás ideológiája által vezérelt, bizonyos értelemben gyökértelen, a helyi feudális viszonyokhoz kevésbé illeszkedő, magára hagyott intézmény volt. A korabeli írásos dokumentumok tanúsága alapján elmondható, hogy **az intézmény állandó működési nehézségeinek origóját a nevelési céllal szervezett munkáltatás gazdaságossági kihívásai jelentették**. A gesztusértékű alapítástól eltekintve a munka általi nevelés intézményes kereteire ekkoriban még nem mutatkozott érdemi igény, a társadalmi kontroll mindeelőtt a feudális függőségi viszonyokon keresztül érvényesült. Ehhez képest a **rabdolgoztató házi** kísérletek már **egyfajta elmozdulást jelentettek a modern értelemben vett börtönrendszer irányába**. A rabdolgoztató házak kísérleti terepein ugyanis már összefonódott a liberális reformok és a nemzeti függetlenségi törekvések élére álló szabadelvű középnemesség politikai érdeke, valamint a fogházjavító mozgalom humanizmusa.

A kiegyezést követő korszakban (1867-1905)

- A kiegyezést követő időszak az új büntetési rendszer megszilárdulásának és a kapcsolódó intézményrendszer kiépülésének korszaka. Formailag kezdetét vette ugyan a **polgári átalakulás**, a hatalmi pozíciókat azonban továbbra is a nemesi osztály tagja töltötték be. **Olyan büntetési rendszerre volt tehát szükség, amely az állami intézményeken**

keresztül képes kifejteni azt a fajta, az uralkodó osztály számára is elfogadható **kontrollfunkciót**, amelyet korábban a feudális függésöségi rendszer és az ahhoz illeszkedő büntetési gyakorlatok testesítettek meg.

- Megkezdődött az egységes magyar börtönrendszer kialakítása, a fogvatartotti munkáltatás szervezeti kereteit illetően pedig kiemelt hangsúlyt kapott az állami kezelésbe vétel, vagyis az osztrák börtönügyi időszakából fennmaradt bérbeadási rendszer leváltása. Pusztán attól azonban, hogy a vállalkozó helyét az állam igyekezett átvenni, még távolról sem bizonyult garantálhatónak a gazdaságossági szempont, mint struktúraalakító tényező kiküszöbölése, **a javítás szempontjait rendre háttérbe szorították a gazdálkodási és költségvetési megfontolások**. A javító szándék, mint a fogvatartottak munkáltatásának egyik leggyakrabban hangoztatott vezérelve jellemzően **megrekedt a retorika szintjén**. A századfordulót követő évekre egyértelműen világossá vált, hogy pusztán az állami kezelésbe vétel – amihez a korábban hivatkozott szakírók és szakpolitikusok is nagy reményeket fűztek – nem elegendő biztosíték ahhoz, hogy a haszonszerzési és gazdaságossági szempontokat háttérbe szorítva a munkáltatás szervezeti kereteit és működési formáit nemesebb célok (úgy, mint szabadulásra felkészítés és a visszaesés megelőzése) határozhassák meg. **A büntetés-végrehajtási intézetek többségében a meghatározóan ipari munkáltatás csak igen csekély mértékben járult hozzá ahhoz a javító misszióhoz, amit a fogházjavítók és a kiegyezés időszakának reformerei a büntetési célokhoz, a modern büntetés-végrehajtás és azon belül a munkáltatás szerepéhez kapcsoltak**.
- A fogvatartotti munkáltatás megszervezése és működtetése vonatkozásában tehát már a dualizmus korszakában is **megkerülhetetlen kényszerítő erőként hatottak a gazdaságossági szempontok**. A fogvatartotti munkáltatás ügye a vizsgált időszakban leggyakrabban költségvetési vagy iparszabályozási vonatkozásban került terítékre az országgyűlésben. Ezen belül is **két fókuszpont jelent meg visszatérően a korszak fogvatartotti munkáltatással kapcsolatos felszólalásaiban**. A költségvetési vonatkozást érintően jellemzően a **rabtartás fedezetének előteremtése** kapcsán, míg iparszabályozási vonatkozásban többnyire a **rabmunka és a szabad munka viszonya** révén került a napirendre a fogvatartotti munkáltatás ügye. Az igazságügyi tárca a fogvatartotti munkáltatás kapcsán a korszakban mindvégig kitartott az ipari foglalkoztatás fejlesztése és bővítése mellett, ehhez pedig – akár a állami kezelést és a bérbeadási konstrukciót kombináló vegyes kezelés védelméről, akár a kisiparosok felől érkező panaszok

hárításáról volt szó –visszatérően legitimációs érvként mozgósította a munkáltatáshoz kapcsolt javítási célzatot.

A két világháború között időszakban (1918-1941)

- A századfordulót övező időszakban a fogvatartotti munkáltatás a legtöbb fegyintézetben a **bérbeadás és állami kezelés vegyes rendszerében működött** és jellemzően továbbra is a tradicionális kézművesipari tevékenységek köré szerveződött, néhány fegyintézet esetében üzemi keretek között zajló termeléssel kiegészülve.
- A **rabipar** termelési infrastruktúrájának háború alatti **leépülése**, az égető munkaanyaghiány és a munkaalkalmak ezekkel összefüggő beszűkülése, a fegyintézeti hálózat egy részének határon túlra kerülése, illetve a háború utáni élelmezési nehézségek a fogvatartotti munkáltatás jelentős átszervezését tették szükségessé. Ez a konszolidációs folyamat alapvetően három fő irány: a külső gazdasági szereplők mihamarabbi bevonása, az állami kezelésű ipar talpra állítása, illetve a mezőgazdasági munkáltatás fejlesztése mentén indult meg az 1920-as évek elején. A fogvatartotti munkáltatás korabeli strukturális dilemmáit főként a vegyes kezelésű rendszer anomáliái, valamint az ágazati struktúra korábbi arányainak megbomlása és ezzel összefüggésben a szervezeti-szerkezeti keretek háborút követő válságidőszak alatti újjáalakítása szolgáltatta. A szervezeti keretek tekintetében mindez elsősorban **az állami kezelés átmeneti gyengülését, a bérbeadási és a vállalkozási konstrukció erősödését, az ágazati szerkezet szempontjából pedig a mezőgazdasági munkáltatás szerepének növekedését** jelentette.
- Bár szakpolitikai és szervezeti vízió szintjén a **mezőgazdasági** munkáltatás arányának növelése nem volt előzmények nélküli a magyar börtönügy történetében, az érdemi **szerkezetváltást** mégis a háború utáni **gazdasági nehézségek kényszerítették ki**. Az élelmezési önellátás célkitűzésére alapozott, állami kezelésű mezőgazdasági termelésnek köszönhetően a munkáltatásból származó bevételek összesített kiadásokhoz viszonyított aránya a korszakban dinamikusan emelkedett. A fogvatartotti munkáltatásból származó bevételeken belül a **mezőgazdasági termelés részesedése 1919 és 1929 között dinamikusan nőtt**, az 1930-as évek gazdasági világválság éveiben pedig meghaladta az ipari termelésből származó jövedelem mértékét. A fogvatartotti munkáltatás szerkezeti struktúrájában az 1920-as évek folyamán bekövetkezett átalakítás lényegében hozzájárult ahhoz, hogy a büntetés-végrehajtás fogvatartotti munkáltatási rendszere a válságot kevésbé súlyos veszteségekkel vészelje át.

- A két világháború közötti fogvatartotti munkáltatás ügye ezáltal közelebb került ahhoz, amit a dualizmus kori börtönügy az ipari munkáltatás állami kezelésbe vételével kísérelt megvalósítani. A **földszerzésre épülő fejlesztésben** és a szabályozási környezet átalakításában megmutatkozó erőteljesebb állami beavatkozás és felügyelet központi terepét ezúttal a mezőgazdasági munkáltatás és az **intézményi önellátás kereteinek kiépítése** jelentette. Ehhez igazodott a „reintegrációs” szemlélet is, amely ezúttal a szabadban folyó munkáltatásnak a rabmunka és szabad munka feszültségére, illetve az elítéltek szabadulás utáni boldogulási esélyeire gyakorolt áldásos hatását hangsúlyozta.

A rendszerváltást övező évtizedekben (1978-1994)

- A büntetés-végrehajtási feladatok teljesítése, illetve a gazdaságossági és hatékonysági elvárásnak való megfelelés ellentmondását az 1970-80-as évek gazdasági-társadalmi válságfolyamatai csak még inkább kiemelték. A korszakból származó szakmai és szakpolitikai jellegű dokumentumok mind arról tanúskodnak, hogy **a munkáltatáshoz kapcsolódó kettős célzat okozta feszültségek tartós kihívást jelentettek** a szervezet számára. Ezek az ellentmondások a munkáltatás vonatkozásában egyebek mellett a munkakényszer és munkavégzés minősége, a teljeskörű foglalkoztatás és a hatékonyság, a rendelkezésre álló munkaerő-összetétel és a foglalkoztatási lehetőségek, a magas fluktuáció és a termelékenységi elvárások, továbbá a nyereségérdekeltség és a munkakényszer viszonyában mutatkoztak meg. A vizsgált források alapján elmondható, hogy a korszakban az **ellentmondásokból** fakadó gyakorlati problémák alapvetően három fő **kulcsterületen** azonosíthatók: (1) a **munkáltatás megszervezésének** kettős kiszolgáltatottsága, (2) a rendelkezésre álló **munkaerő és termelési szerkezet** sajátosságai, technológiai korlátok és az erőforrások szűkössége, valamint (3) a **kényszer és ösztönzés** munkáltatásban betöltött szerepe és korlátai vonatkozásában.
- **A fogvatartotti munkáltatást érintő szervezeti problémák eredőjét ebben a korszakban is a büntetés céljához és végrehajtásához kapcsolódó állami funkciók, illetve a fenntartó által mindenkor elvárt gazdasági szerepnek való megfelelés feszültsége jelentette.** A rendszerváltást övező időszakban az államszocialista rendszer teljes foglalkoztatottsági elvének megfelelően a büntetés-végrehajtásban is elvárás volt a fogvatartottak teljes körű foglalkoztatása. A tervgazdaság a megelőző évtizedekben egyértelműen kijelölte a büntetés-végrehajtási vállalatok helyét a népgazdasági rendszerben, az azokkal szemben támasztott gazdasági elvárásokat pedig a piaci mechanizmusok térnyerése mellett is fenntartotta. A teljes körű foglalkoztatás olyan

terheket rótt a büntetés-végrehajtásra, amelynek a változó körülmények között csak még inkább megnehezítették a vállalatok fenntartható működését, miközben a munkáltatáshoz kapcsolódó nevelési célzat is csak korlátozottan érvényesülhetett. A rendszerváltást követően a fogvatartotti munkáltatás peremfeltételei tovább romlottak. A klasszikusan maradékelven finanszírozott büntetés-végrehajtás most már nem pusztán gazdasági nehézségekkel küzdött, a pénzügyi helyzete az alaptevékenységek teljesítését veszélyeztette: beleértve a fogvatartottak elhelyezését, ellátását, nevelését, oktatását, munkáltatását vagy éppen a végrehajtás biztonságának garantálását.

A 2010 utáni időszak (2010-2022)

- A vizsgált időszakban a fogvatartotti munkáltatás büntetés-végrehajtási szerepe jelentős mértékben **újraértelmeződött, szabályozási és szervezeti feltételei is átalakultak**. A gazdasági eredményesség fokozásának szempontjai a magyar büntetés-végrehajtás meghatározó vezérelveivé váltak. Ez a tendencia tükröződik egyebek mellett (1) az **önfenntartó börtönrendszer** víziójában és annak előmozdításában, (2) a börtönfalak mögötti **teljes foglalkoztatottság** célkitűzésében, (3) a börtönipari vállalatok igazgatási és irányítási struktúrájának **átszervezésében**, illetve a börtönipari vállalatok által gyártott termékek **belső piacának** létrehozásában, (4) a fogvatartotti munkáltatásnak a büntetés-végrehajtási törvényben rögzített **szimbolikus újrakeretezésében** vagy éppen (5) a férőhelybővítés, börtönépítés és egyéb infrastrukturális **beruházások fogvatartotti munkaerőt mozgósító fejlesztési stratégiájában**.
- Hathatós állami szerepelvállalás mellett és beavatkozás folytán ugyan kétségtelenül sikerült konszolidálni a büntetés-végrehajtási gazdasági társaságok helyzetét, az átalakítás és a mögötte meghúzódó teljes körű foglalkoztatás vezérelve azonban **továbbra sem számolta fel a fogvatartotti munkáltatás klasszikus strukturális dilemmáit, csupán megváltozott szervezeti keretek között termelte újra azokat**. Az átalakítások adminisztratív és irányítási újításai jelentős mértékben kiélezték az érintett szereplők között meghúzódó érdekfeszültségeket, ideértve a büntetés-végrehajtási központi irányító szerveit (BvOP, Bv. Holding), az egyes büntetés-végrehajtási intézeteket, az állami tulajdonú gazdasági társaságokat, nem utolsósorban pedig magukat a fogvatartottakat. E konfliktusok gyökerei jellemzően az eltérő szervezeti érdekekben gyökereznek és a kölcsönös egymásrautaltság keretei között a napi működés szintjén is megmutatkozó módon nehezítik a büntetés-végrehajtási feladatok ellátását.

- A munkáltatási gyakorlatban megmutatkozó egyik legnagyobb nehézségeket a gazdasági társaságokkal szemben támasztott piaci szerepelvárások, valamint a teljes körű foglalkoztatás kívánalmának való megfelelés – a korábbiakhoz képest jóval határozottabban **kikényszerített munkakötelezettség** – generálja.
- **2010 után** tulajdonképpen sor került arra a típusú – **a két világháború közötti időszakból már ismerős – állami szerepvállalásra**, amely az eseti költségvetési támogatások és konszolidációs kísérletek helyett a szabályozási környezet markáns átalakításával, a korábbiakhoz képest még erőteljesebben igyekszik érvényesíteni a fogvatartotti munkáltatás kettős, az állami feladatok ellátásában és a gazdasági eredményességben megmutatkozó elvárásrendszerét.

Összefoglalva, a kutatás keretében a börtöntörténet strukturalista elméleteire alapozva hosszú időtávú történeti elemzés keretében vizsgáltam a fogvatartotti munkáltatáshoz kapcsolódó kettős célrendszer feszültségét, bemutattva a fogvatartotti munkáltatás történeti korszakokon átívelő strukturális dilemmáit. A kutatás eredményei és következtetései alapján a vizsgálat hipotéziseire vonatkozóan az alábbi megállapítások tehetők.

Hipotézis 1: A büntetés-végrehajtás hazai történetét és jelenlegi struktúráját alapvetően a fogvatartotti munkáltatáshoz kapcsolódó célrendszer elemeinek konfliktusos viszonya jellemzi, ahol a klasszikusan szervezeti kérdésekként felmerülő dilemmák és érdekellentétek valójában strukturális gyökerekkel bírnak.

Mind a dolgozatban bemutatott történeti-elméleti megközelítések, mind a fogvatartotti munkáltatás hazai rendszerét vizsgáló empirikus fejezetek **alátámasztották a fogvatartotti munkáltatáshoz kapcsolt gazdaságossági és reintegrációs célzat történeti korszakokon átívelő feszültségét**. Láthattuk továbbá azt is, hogy ezt a feszült viszonyt szinte mindvégig a gazdaságossági szempont dominanciája jellemezte. A fogvatartotti munkáltatáshoz kapcsolódó kihívások gyakran praktikus, technikai jelleget öltenek, miközben a dolgozat vezérfonalául szolgáló kettős célrendszer feszültsége is jól példázza: a gyakorlati dilemmák jellemzően mélyre nyúló strukturális gyökerekkel bírnak. A fogvatartotti munkáltatás szerepének megértésében ezzel összefüggésben nem egyetlen általános vezérelv felfedezésére, a célok közti elvi választásra, vagy a munkáltatással kapcsolatos anomáliák tüneti kezelésére érdemes törekedni, hanem mindenekelőtt azoknak a dinamikáknak a feltárására, amelyek a fogvatartotti munkáltatási gyakorlatok mozgásterét a strukturális lehetőségek és kényszerek révén jelölik ki. A fogvatartotti munkáltatáshoz kapcsolt legjellemzőbb célok – vagyis a gazdaságossági és a

reintegrációs szempontok – kétes összeegyeztethetőségének és a köztük fennálló sajátos viszony megértéséhez akkor kerülhetünk közelebb, ha a fogvatartotti munkáltatás jelenségét a börtön társadalmi kontrollban betöltött szerepén keresztül, annak társadalmi beágyazottságával együtt, az állami szerepvállalással és politikai stratégiákkal összefüggésben vizsgáljuk. Mindehhez pedig elengedhetetlen az, hogy a fogvatartotti munkáltatás mögött meglássuk és **megértsük azokat az állami stratégiákat, amelyek visszatükrözik a börtön tényleges társadalmi funkcióját**, ezáltal pedig kijelölik a fogvatartotti munkáltatás lehetséges céljainak valódi mozgásterét.

Hipotézis 2: A hazai büntetés-végrehajtás történetében a fogvatartotti munkáltatás jelenlegi szervezeti rendszerének koncepciója újszerű megoldásnak tekinthető, ami mindenekelőtt az erőteljes állami szerepvállaláshoz kötődik.

A **kutatás eredményei alapján nyilvánvalóvá vált**, hogy a fogvatartotti munkáltatás jelenlegi rendszerét megalapozó koncepció **távolról sem tekinthető újszerűnek, hiszen hasonlóan, teljes foglalkoztatottságra és önellátásra összpontosító törekvéseket láthattunk már a két világháború közötti időszakban, illetve a szocialista rendszerben is.** Az erőteljes állami szerepvállalásról ugyanakkor elmondható, hogy ténylegesen központi szerepet játszott az átalakításban, mind szabályozói, mind fenntartói vonatkozásban. A témával foglalkozó szakirodalom egy jelentős része a fogvatartotti munkáltatás vonatkozásában általában a privát gazdasági szereplők anyagi érdekeit hangsúlyozza. Ahogy azonban azt a fogvatartotti munkáltatás hazai történetének és jelenlegi rendszerének vizsgálata alapján láthattuk, a **gazdasági racionalitás büntetés-végrehajtáson belül jelentkező követelménye nem egy inherens szervezeti logika**, hanem sokkal inkább egy állami intézkedéseken és szerepvállaláson keresztül megjelenő, a szervezeti működést és a fogvatartási körülményeket jelentős mértékben alakító tényező. A fogvatartotti munkáltatás az olcsó munkaerő hasznosításának lehetőségén túl a börtönnépeség kontroll alatt tartásának eszköze is egyben.

A gyakorlati felhasználhatóság lehetséges irányai, ajánlások

A dolgozat megközelítésmódjából és az alkalmazott módszerekből fakadóan mindenekelőtt egy magasabb absztrakciós szinten érvényes tanulságok levonására alkalmas. A dolgozat eredményei rávilágítanak arra, hogy a fogvatartotti munkáltatáshoz kapcsolódó, jellemzően szervezeti-irányítási jellegű dilemmái valójában rendszerszintű megközelítést igényelnek, hiszen elválaszthatatlanok attól a víziótól, amit a börtön – ezzel együtt pedig a fogvatartotti munkáltatás – társadalmi funkciójához kapcsolunk.

Meggyőződésem, hogy a fogvatartottak munkáltatásának mindenekelőtt a társadalomba való sikeres visszatérést kell támogatnia. A történeti és jelenkori tapasztalatok azonban egyértelműen arra utalnak, hogy a költségmegtérülés minél magasabb szintjére összpontosító gazdasági szempont dominanciája mellett ez a célkitűzés nem fenntartható. A dolgozat következtetései alapján kijelenthető, hogy a büntetés-végrehajtási szervezetekre helyeződő gazdasági nyomás olyan munkáltatási struktúrákat eredményez, amelyek maguk is hozzájárulnak a bűnözéssel összefüggő társadalmi problémák újratermeléséhez. Mindebből egyenesen következik az a minimumkövetelmény, amely a fogvatartotti munkáltatási rendszer fenti célt támogató kereteinek kialakításához feltétlenül szükséges: a reintegrációs célzat érdemi erősödése kizárólag a büntetés-végrehajtás általános keretfeltételeinek alakítására alapozva képzelhető el. Olyan büntetőpolitikára volna tehát szükség, amely nem csak hogy tudatában van a börtön társadalmi kontrollban betöltött igen jelentős szerepének, de ezzel összefüggésben önmérsékletet is gyakorol: a szabadságvesztés-büntetést kizárólag ultima ratio jelleggel, a legszükségesebb esetekben alkalmazza. Nagyobb hangsúlyt helyez az alternatív szankciókra, továbbá harmonizál azzal a fajta kriminálpolitikai szemlélettel, amely a bűnmegelőzés másodlagos és harmadlagos szintjein keresztül hat a szabadságvesztés-büntetések alkalmazási körének szűkítése irányába.

A munkáltatás a büntetés-végrehajtás fontos eszköze, amely megfelelő döntéshozói akarat és szakpolitika háttér mellett alkalmas lehet arra, hogy a paternalista korrekciós törekvések és a kényszer fokozott érvényesítése helyett sokkal inkább a társadalomba való visszatérést segítse elő. A dolgozat következtetéseire alapozva, olyan szervezeti megoldások támogatására volna szükség, amelyek érdemben képesek hozzájárulni ahhoz, hogy – Lukács Tibor gondolataira utalva – a büntetés-végrehajtás mindenekelőtt ne jó rabokat, hanem jó állampolgárokat neveljen. A fentiekben említett kriminálpolitikai minimumkövetelményeken túl ehhez a feladathoz számos szervezeti megoldás kapcsolódhat. Ide sorolható egyebek mellett a megfelelő ösztönzőrendszer kialakítása, a fogvatartottak társadalombiztosítási jogviszonyának rendezése, a reintegrációs szakterületek, így a nevelői, pártfogói tevékenységek működési feltételeinek erősítése, az oktatásban való részvétel támogatása (pl. munkaidő-kedvezményel, a munkadíjban és ösztöndíjban részesülés összehangolásával), a felelősségvállalás és önrendelkezés munkavégzésen keresztül történő támogatása, az büntetés időtartamának munkavégzésben való részvétellel arányos csökkentése, vagy éppen a készségfejlesztés és tanulás szempontjainak figyelembe vétele a munkaformák meghatározásánál.

Konkrét szervezeti megoldások részletes feltárására azonban ez a dolgozat nem vállalkozhatott. A fogvatartotti munkáltatás hazai vizsgálatának elméleti megalapozásával és történeti vizsgálatával sokkal inkább azt – a gyakorlati lépések megtételét szükségszerűen megelőző – feltáró-elemző munkát kívántam elvégezni, amely a későbbiekben a gyakorlati javaslatok kidolgozásának stabil alapját jelentheti. Dolgozatomat éppen ezért ajánlom mindazoknak a döntéshozóknak, tudományos kutatóknak, oktatóknak, a büntetés-végrehajtási terület vezetőinek és dolgozóinak, illetve a területhez bármely más módon kapcsolódó érintetteknek, szakembereknek és érdeklődőknek, akiket foglalkoztatnak a fogvatartotti munkáltatás strukturális dilemmái, illetve azok lehetséges megoldásai.

A szerző kutatási témához kapcsolódó publikációs listája

- Ivanics, Zsófia (2022). Szelektív körkép a fogvatartotti munkáltatás európai rendszereiről és gyakorlatairól. In Baráth, N. – Mezei, J. (Szerk.) *Rendészet – Tudomány – Aktualitások 2022. Rendészettudomány a fiatal kutatók szemével*. Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége, Rendészettudomány Osztály. (megjelenés alatt)
- Lévay, Miklós – Kerezsi, Klára – Szabó, János – Ivanics, Zsófia (2022): Influence of Covid-19 Pandemic on Social Control, Crime Patterns and Life in Prison in Hungary. In: Siegel, Dina – Dobryninas, Alexandras (Szerk.): *Covid-19 and Crime in Europe*. NY: Springer (megjelenés alatt)
- Ivanics, Zsófia (2022). A fogvatartotti munkáltatást érintő nemzetközi egyezmények és irányelvek. In Kovács, I. – Frigyer, L. – Tirts, T. (Szerk.) *Multidiszciplinaritás: A rendészettudomány sokszínűsége*. Budapest: Magyar Rendészettudomány társaság. 85-97. oldal
- Ivanics, Zsófia (2022). Conceptual issues and theoretical considerations regarding the study of prison labour. *Belügyi Szemle 2022/1. Különszám*. 53-68. oldal
- Ivanics, Zsófia (2021). A fogvatartotti munkáltatásra vonatkozó szakirodalom főbb irányai. In Baráth, N. – Mezei, J. (Szerk.) *Rendészet – Tudomány – Aktualitások 2022. Rendészettudomány a fiatal kutatók szemével*. Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége, Rendészettudomány Osztály. 114-121. oldal
- Ivanics, Zsófia (2021). A büntetés politikai gazdaságtani megközelítésének gyökerei. In Kovács, I. – Frigyer, L. – Tirts, T. (Szerk.) *Globális kérdések – globális válaszok: rendészettudomány a hallgatók szemével*. Budapest: Magyar Rendészettudomány társaság. 108-1116. oldal
- Ivanics, Zsófia (2021). Olvasni a közeget, érteni a szöveget. A reflexió és újraértelmezés szerepe a kritikai pedagógiában. *Fordulat 28.*, pp. 7-20.
- Ivanics, Zsófia (2021). Határkijelölés, legitimáció, és a diszciplináris önkorlátozás meghaladásának lehetősége a rendészettudományban. In Harmati, Barbara – Kovács-Szitkay, Eszter – Pap, András László – Papp, Bendegúz (Szerk.): *Honestas, Humanitas, Humilitas: ünnepi kötet Kerezsi Klára tiszteletére*. Budapest: L'Harmattan, 96-104. oldal
- Ivanics, Zsófia (2021). Kritikai pedagógiai kísérletek lehetőségei és korlátai a büntetés-végrehajtásban. *Neveléstudomány: Oktatás, kutatás, innováció 9:1*, 16-28. Oldal

- Ivanics, Zsófia (2020). „*Úgy erkölcsi, mint gazdasági értelemben*”. A fogvatartotti munkáltatás és annak célrendszere az 1867 és 1918 között országgyűlési naplók tükrében. *Kriminológiai Közlemények* 80. 233-240. oldal.
- Czirfusz, Márton – Ivanics, Zsófia – Kovai, Cecília – Messzmann, T. Tibor (2019). A magyar munkásság a hosszú lejtmenetben. *Fordulat* 26., 142-170. oldal
- Ivanics, Zsófia (2015). A TÁMOP 5.6.2-es program reintegrációs alprojektjének szakértői körben végzett utánkövetéses vizsgálata. Kutatási jelentés. Budapest, Belügyminisztérium. 4-32. oldal

A szerző tudományos-szakmai életrajza

Név: Ivanics Zsófia

Munkahelyek és beosztások

2021. szept. 1. – egyetemi tanársegéd
Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és
Jogtudományi Kar, Kriminológiai Tanszék
2014. júl. 14.–2020. dec. 31. kutató (monitoring munkatárs)
Belügyminisztérium, Budapest
Fogvatartottak reintegrációjának támogatását célzó
európai uniós programhoz kötődő kutatási és
projektmonitoring tevékenységek tervezése, szervezése,
megvalósítása, elemzések, szakmai javaslatok készítése.

Tanulmányok és ösztöndíjak

- 2016 – 2022 doktori tanulmányok
Rendészettudományi Doktori Iskola, Nemzeti
Köszölgálati Egyetem
Disszertáció tervezett címe: A fogvatartotti munkáltatás
szerepe a büntetés-végrehajtásban és a tágabb
társadalmi viszonyrendszerben.
Abszolutórium megszerzése: 2022. január 31.
2021. aug. – 2022. márc. Rézler Gyula Alapítvány doktori kutatásokat támogató
ösztöndíja
2021. márc. – aug. Államközi ösztöndíj
University of Zagreb, Faculty of Law
2019. szept. Campus Mundi rövid szakmai tanulmányút
University of Porto, School of Criminology, Porto
(Portugália)
2016. márc. –2016. jún. A felszabadítás pedagógiája (képzés)
Közélet Iskolája Alapítvány, Budapest
2011. –2014. kriminológus mesterképzés
Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam és
Jogtudományi Kar
Szakdolgozat címe: A biztonságos város. A biztonság
szerepe és jelentősége a várospolitikában.
2013. júl. –2013. aug. Campus Hungary rövid szakmai tanulmányút

University of Leiden, Faculty of Criminal Law and
Criminology, Leiden (Hollandia)

2013. jan. –2013. júl.

Erasmus mobilitási program
Vrije Universiteit Amsterdam, Faculty of Law,
Amsterdam (Hollandia)

2008. –2014.

szakkollégiumi tagság
Társadalomelméleti Kollégium, Budapest

2007. –2011.

szociológia alapképzés
Budapesti Corvinus Egyetem, Szociológia és
Társadalompolitika Intézet
Szakdolgozat címe: A lakóhelyi szegregáció vizsgálata
a nagykanizsai Ligetvárosban.

Egyéb szakmai tapasztalatok

2019. okt. –2019. nov.

megbízott oktató
Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest
Közreműködés a mesterszakos pszichológus hallgatók
számára meghirdetett Társadalmi önismeret c. tréning
megtartásában.

2016. márc. –2016. júl.

megbízott oktató
Közélet Iskolája Alapítvány, Budapest
Közreműködés a Heves Megyei Büntetés-végrehajtási
Intézet női fogvatartottjai részére szervezett
Társadalomismeret c. képzés megtartásában.

2015. aug. –2015. okt.

megbízott szakértő
RÉV 8 Józsefvárosi Rehabilitációs és Városfejlesztési
Zrt., Budapest
Dokumentumelemzés és kutatási összefoglaló készítése
a terület közbiztonságának 2011 és 2015 közötti
alakulásáról

2014. okt. –2015. márc.

megbízott szakértő
Városkutatás Kft., Budapest
Közreműködés a Szociális városrehabilitáció Tematikus
Fejlesztési Program kézikönyvének elkészítésében,
közbiztonság és bűnmegelőzés témakörben.

2014. febr. – 2014. okt.

gyakornok
Autonómia Alapítvány
Közreműködés civil szervezeteknek szóló
projektértékelési útmutató kidolgozásában

2014. aug. –2014. szept.

megbízott szakértő
ForProjekt Kft.

Üllő város anti-szegregációs tervének elkészítése
(helyzetelemzés készítése interjú-, dokumentum-, és
másodlagos adatelemzés alapján)

2013. okt. –2013. dec. megbízott szakértő
ForProjekt Kft.
Közreműködés a nagykanizsai szociális fejlesztéshez
kapcsolódó szociológiai helyzetelemzés és anti-
szegregációs terv elkészítésében (szakértői és lakossági
interjúk készítése, helyzetelemzés elkészítése,
javaslatcsomag kidolgozása).
2012. jan. –2012. ápr. gyakornok
Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest
Közreműködés a kőbányai Kis-Pongrác telep szociális
városrehabilitációs programjához kapcsolódó
bűnmegelőzési pályázati anyag kidolgozásában
2011. nov. –2012. márc. fizetett gyakornok
Eötvös Loránd Tudományegyetem,
Társadalomtudományi Kar
Félig strukturált interjúk készítése, statisztikai
adatgyűjtés, adatbázis-szerkesztés és háttérkutatás a
„Budapest kutatás 2012” c. projekthez kapcsolódóan.
2010. febr. –2010. ápr. fizetett gyakornok
Budapesti Corvinus Egyetem, Szociológia és
Társadalompolitika Int.
Kérdőívek felvétele a Váci Fegyház és Börtön
fogvatartottjainak körében.

Idegennyelv-ismeret

angol nyelvből – komplex C-típusú középfokú nyelvvizsga (2004)

német nyelvből – komplex C-típusú középfokú nyelvvizsga (2006)